

4. søndag efter Trinitatis

Tid og sted: Ødsted og Jerlev d. 9/7 2017

Salmevalg

747: Lysets engel går med glans

598: O, Gud, du ved og kender/448

276: Dommer over levende og døde

695: Nåden hun er af kongeblood

696: Kærlighed er lysets kilde

Dette hellige evangelium skriver evangelisten Lukas

Jesus sagde: ”Vær barmhjertige, som jeres fader er barmhjertig. Døm ikke, så skal I ikke selv dømmes; fordøm ikke, så skal I ikke selv fordømmes. Tilgiv, så skal I få tilgivelse. Giv, så skal der gives jer. Et godt, presset, rystet, topfyldt mål skal man give jer i favnen. For det mål, I måler med, skal I selv få tilmålt med.”

Han fortalte dem også en lignelse: ”Kan en blind lede en blind? Vil de ikke begge falde i grøften? En discipel står ikke

over sin mester; men enhver, der er udlært, skal være som sin mester.

Hvorfor ser du splinten i din broders øje, men lægger ikke mærke til bjælken i dit eget øje? Hvordan kan du sige til din broder: Broder, lad mig tage den splint ud, som er i dit øje! når du ikke ser bjælken i dit eget øje? Hykler, tag først bjælken ud af dit eget øje; så kan du se klart nok til at tage den splint ud, som er i din broders øje.”

Prædiken

Det er jo én af de kendteste sætninger fra Bibelen: Hvorfor ser du splinten i din broders øje, men lægger ikke mærke til bjælken i dit eget øje? Vi har flere ordsprog, der gør op med det hykleri, der kommer af at vi dømmes andre for det, vi også selv er skyldige i. Man skal ikke kaste med sten, når man selv bor i et glashus. Fej først foran din egen dør, før du fejer foran andres. Og meningen er ikke svær at tyde. Det er hykleri, når vi på den måde er optaget af dommen over vore medmennesker, og slet ikke lægger

mærke til, at vi selv er skyldige; at vi selv må stå anklaget for den samme dom, vi fælder over andre.

Temaet i bibelfortællingerne er barmhjertighed, som er et modsvar til dommen og en vaccine mod hykleriet. Ikke fordi ingen er skyldige, men fordi vi alle har brug for barmhjertighed, når vi træder ved siden af. Vi har igen og igen brug for, at nogen tilgiver. Vi har igen og igen brug for, at nogen er nådige.

Jeg tænker i den forbindelse på retfærdigheden, der skulle genoprettes efter 2. verdenskrig. Hvordan skulle det gå for sig? Skylden var så altomfattende, at det faktisk var umuligt at finde en passende straf, der samtidig indebar, at livet kunne gå videre. Livet gik ikke videre som før de to verdenskrige. Verden var for altid forandret, for 1. og 2. verdenskrig afslørede om noget, hvor ondt mennesker kan handle, og hvor altomfattende ødelæggelserne bliver, når vi besidder så kraftige våben og så effektive udryddelsesmuligheder, som vi så anvendte under verdenskrigene. Hvordan skulle verden kunne yde ofrene retfærdighed?

Det havde været bedst, om de nazistiske krigsforbrydere havde haft profeten Natan til at gribe ind, før det kom så vidt som til folkemord. Som han greb ind, da den store Kong David fra Det Gamle Testamente havde udført sin forbrydelse: Kong David tog Urias' hustru, Batseba, og gjorde hende gravid, og dernæst sendte han Urias ud på sin Uriaspost, så Urias kunne dø i krigen. Profeten Natan fortalte derpå lignelsen om den rige mand, der tog den fattige bondes får og slagtede det, da han fik gæster. Kong David, der besad en udpræget retfærdighedssans, blev optændt af vrede og harme og råbte fortørnet: Den mand skal dø! Men Natan svarede: Du er manden. Og der sluttede læsningen – uden domfældelsen. Men Kong David, der har fået så meget af Gud, angrer, han siger: ”Jeg har syndet mod Herren!” Og Natan svarer: ”Så tilgiver Herren din synd. Du skal ikke dø!”

Det forbløffende ved Davids syndsbeholdelse er, at den henvender sig til Gud, til Herren. Ikke til Urias, til Urias' familie eller til Batseba. Det er som om den uret, David har begået, er større end mod det ene menneske; uretten kan

ikke gøres god igen, og derfor må han henvende sig til Gud. Og det ville jo være passende, hvis David fik den samme straf, han selv fældede, nemlig dødsdommen. Men Gud er nådig og tilgiver kongen.

Det var desværre de færreste af 2. verdenskrigs krigsforbrydere, der som David erkendte deres ansvar for forbrydelserne. De var faktisk mere end krigsforbrydere; for selvom de fleste forbrydelser var sket i krigstid, så havde den største forbrydelse, holocaust, ikke meget med krigen at gøre. De tyske nazister begik folkemord mod jøder, sigøjnere, handicappede og homoseksuelle, og ved Nürnbergprocesserne efter 2. verdenskrig måtte den retmæssige anklage være ”forbrydelser mod menneskeheden.”

Men de færreste erkendte, som sagt, omfanget af deres forbrydelse. De var, og det var nok ganske menneskeligt, optaget af at vise, hvordan de ganske vist havde begået forbrydelser, men hele tiden havde været med til at gøre forbrydelserne knap så omfattende, som det kunne have været tilfældet. Og så pegede de ofte på, at der var andre

højtstående nazister, der var meget ondskabsfulde og meget værre forbrydere end de selv. Det med at se splinten i den andens øje er åbenbart universelt.

Sandheden om verdenshistoriens største forbrydelse mod menneskeheden, holocaust, var, at meget få mennesker gjorde aktiv modstand. Hvis retssagerne havde påpeget nogle få forbryderes ansvar og umenneskelige ondskab, havde det været nemmere at dømme. Men i det nazistiske regime var der tilsyneladende millioner af mennesker, heriblandt også mange jøder, der stiltiende accepterede tingenes tilstand, og dermed gjorde sig selv medansvarlige for forbrydelsen. Der var sikkert mange årsager. Det er muligt, at den største årsag var frygt for, at det kunne blive endnu værre, hvis man gjorde oprør. Adolf Eichmann, der kom for retten i Jerusalem i 1961, 10 år efter Nürnbergprocesserne, kom med en anden forklaring: Alle de mennesker, han så op til, alle de toneangivende og uden tvivl intelligente og respekterede mennesker, hvis vurdering han altid havde lænet sig op af, så ud til at bifalde Eichmanns bestræbelser på at deportere jøderne til

KZ-lejrene. Han fandt ingen grund i deres holdninger til at opfatte de ordre, han udførte, som forbryderiske – og så måtte handlingerne dermed være sanktioneret.

Den forklaring peger på, at vi mennesker har meget svært ved at afvise de holdninger, som vi tror er alment accepterede. Og når den almindelige meningsdannelse ændrer sig, vil man have en stærk tendens til at bortforklare sine tidligere gerninger.

Forbrydelserne var altomfattende og resulterede i verdenshistoriens grusomste folkemord. Hvordan skulle forbryderne dømmes?

Det mest retfærdige havde været at slå de største forbrydere ihjel, og smide alle medløberne i særlige KZ-lejre for menige nazister. Det er en retfærdighed, der skaber balance i den begåede uretfærdighed, og som samtidig ligger i smuk forlængelse af den gode gamle forestilling om Himmel og Helvede, og om Skærsilden, hvor de frelste sjæle skal martres i flammerne, ind til de igennem deres lidelser har rådet bod på deres syndige livsførelse. Hvordan kan livet på jorden fortsætte efter

holocaust, uden at retfærdigheden for altid er knægtet? Det er så mange år siden nu, og livet fortsætter, og der begås stadig forbrydelser og folkemord. Jeg tror ikke, man kan sige, at retfærdigheden skete fyldest efter 2. verdenskrig, for processerne i Nürnberg gav de nazistiske forbrydere forbløffende korte fængselsstraffe. Men hvordan skulle dommerne kunne dømme hårdere. Mange, måske de fleste, tyske dommere, havde også været ansat som dommere i det tredje rige og havde den gang dømt ud fra en lov, der i dag bliver anset for forbryderisk. Nægtede de, blev de fyret og muligvis selv retsforfulgt; men var deres gerninger den gang mere hæderlige, end en almindelige kommandant i en KZ-lejr? De så nok splinterne i deres brødres øjne, deres ugerninger, men erkendte stiltiende, at det ville være hyklerisk at dømme hårdt, for ville de da ikke fordømme sig selv, ligesom Kong David? Fortællingerne fra Bibelen peger på en anden vej end retfærdighedens. Den ultimative retfærdigheds vej er nok ensbetydende med menneskehedens udslettelse; det er forestillingen om ”øje for øje og tand for tand”, hvilket jo

ultimativt også betyder ”liv for liv”. Med den logik ville hele verden være uden øjne og tænder.

Bibelfortællingerne peger på barmhjertighed og nåde som et bedre svar. Gengældelsen er den enkleste form for retfærdighed, men gengældelsen tager ikke forsoningen med i perspektivet; den tager ikke fremtiden og håbet alvorligt. Hvis vi ønsker en dyb retfærdighed, så skal retfærdigheden ikke blot skabe balance i regnskabet; den skal også skabe forsoning, det vil sige balance på et åndeligt eller sjæleligt plan; balance, ikke forstået som regnskab, men forstået som fred. Fred må være målet. Og derfor taler Jesus netop om, at det med at pege på broderens splint – altså på fejltrinnene – ikke handler om at dømme, men om at hjælpe. Broderen overlades ikke til sig selv i fortællingen om splinten i broderens øjne. ”Tag først bjælken ud af dit eget øje,” siger Jesus, ”så kan du se klart nok til at tage den splint ud, som er i din broders øje.” Det er barmhjertighed, at tage splinten ud af broderens øje, at hjælpe i stedet for at anklage. Så fortællingen begynder og slutter med barmhjertigheden: Vær

barmhjertige, opfordrer Jesus i den første sætning... som jeres fader er barmhjertig! Barmhjertigheden har vi fra Gud, der viste os den først, og fordi Gud er barmhjertig, og i dåben har givet os den syndsforladelse, vi alle har brug for, fordi Gud allerede har fjernet bjælken fra vores øje, så kan vi se klart nok til at tage splinten ud af vores broders øje.

Forsoningen begyndte med Kristus, der hang forladt, forhånt, og ydmyget på korset, og som så ned på de mennesker, der knap forstod, hvad de havde gjort, og udbrød: ”Fader, tilgiv dem, for de ved ikke, hvad de gør.” Amen.

Et alternativ til Nürnberg-processerne blev Sydafrikas sandheds- og forsoningskommision. Her var formålet ikke først og fremmest at dømme de ansvarlige, de hvide Boer, der havde skabt et stærkt raceopdelt samfund med apartheidsystemet, der i ekstremt urimelig grad undertrykte den sorte befolkning. Der var, naturligt nok, meget vrede blandt de undertrykte sydafrikanere. Men i

stedet for at lynche den hvide befolkning skabte de sandheds- og forsoningskommisionen, hvis formål var at lade gerningsmand og offer møde hinanden, og skabe et rum, hvor gerningsmændene ikke blev dømt, men tilgivet, fordi de turde sige sandheden. Og i den sammenhæng er sandheden ikke ilde hørt, den er i højere grad næsten umulig at konfrontere sig selv med, fordi den brutalt afslører, hvordan et menneske har handlet voldsomt ødelæggende i forhold til andre menneskers liv. Sandheds- og forsoningskommisionen var ikke en mirakelkur i en dybt splittet nation; men uden kommisionen tror jeg, at landet endnu ville ligge i borgerkrig – sådan som vi har set det mange andre steder, hvor retfærdighed er blevet lig med gengældelse.